

**CONSIDERAȚII PE MARGINEA VIETII ȘI ACTIVITĂȚII UNEI
PERSONALITĂȚI MAI PUȚIN CUNOSCUTE A ORAȘULUI TURDA:
JUDECĂTORUL DIONISIE STERCA-ȘULUȚIU DE CĂRPINIȘ
(1825-1897)**

RĂZVAN MIHAI NEAGU
Colegiul Tehnic Turda

**Considerations Regarding the Life and Activity of a Lesser-Known Personality of Turda:
Judge Dionisie Sterca-Șuluțiu of Cărpiniș (1825-1897)**

ABSTRACT

The Sterca-Șuluțiu of Cărpiniș family is one of the most important Romanian noble families from Transylvania, which gave numerous personalities with a remarkable contribution to the history of the Romanian people. The most prominent member of this family was Alexandru Sterca-Șuluțiu (1794-1867), bishop and first metropolitan of the Greek-Catholic Church, leader of the national struggle in Transylvania. Obviously, the purpose of this historical investigation is to bring to light a prominent figure of the Transylvanian intelligentsia from the 19th century and of Turda, who stood out through deeds and actions aimed at the spiritual and material uplifting of the Romanian community. Dionisie Sterca-Șuluțiu followed the family tradition of studying and rising up the social ladder through meritocracy. He was a professional in the legal field, completing his intellectual training at specialized schools in Transylvania, just as in the case of other great names of the Romanian nation, such as Avram Iancu, whom he met and collaborated with. The life and activity of Dionisie Sterca-Șuluțiu were influenced by the great moments of the 19th century, among which the Revolution of 1848-1849 stands out, during which he fought for the rights of his compatriots. Later, he continued his activity within the neo-absolutist, liberal and dualist regimes. His part of contribution to the Romanian Diet of Transylvania from Sibiu is noteworthy. Dionisie Sterca-Șuluțiu's professional fulfilment came towards the end of his life, when he became a judge in Turda and was decorated by the emperor of Vienna. Aware of the mission of the Romanian intellectual from Transylvania, at the end of the 19th century, who must take care of the good of the nation of which he is a part, Dionisie Sterca-Șuluțiu left his entire fortune for the benefit of the Romanian school in Turda.

Cuvinte-cheie: Transilvania, Revoluția de la 1848-1849, familie nobiliară, judecător, mișcare națională

Key words: Transylvania, Revolution of 1848-1849, noble family, judge, national movement

Familia Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș este una dintre cele mai importante familii nobiliare românești din Țara Moșilor, care a dat numeroase personalități cu o contribuție remarcabilă în istoria poporului român. Înnobilarea acesteia a survenit la 22 iunie 1685, în timpul principelui Transilvaniei, Mihai Apafi I¹. Cel mai de seamă membru al acestei familii a fost Alexandru Sterca-Șuluțiu (1794-

¹ Edroiu 2009, p. 30.

1867), episcop și primul mitropolit al Bisericii Greco-Catolice, fruntaș al luptei naționale din Transilvania. Acesta a avut un frate mai mic Ioan Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș (1796-1858), născut în Abrud, care a absolvit o școală militară (cel mai probabil la Viena) și a luat parte la Războaiele napoleoniene, participând la Bătălia de la Leipzig din 1813, supranumită „Bătălia națiunilor”. Acesta a fost controlor pe domeniul fiscal al Abrudului și s-a implicat în Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, fiind tribun și unul dintre consilierii cei mai apropiați ai lui Avram Iancu în probleme militare. Ioan Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș a avut trei copii, dintre care s-au remarcat doi: fiul cel mare Dionisie, subiectul acestui studiu și Iosif Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș (1827-1911), importantă personalitate a Revoluției din Transilvania, magistrat, membru în conducerea Partidului Național Român din Transilvania, președintele asociațiunii ASTRA (1904-1911)², om de cultură și primul autor al unei biografii a lui Avram Iancu.

Istoriografia amintește de personalitatea lui Dionisie Sterca-Șuluțiu, dar nu oferă detalii și nici nu subliniază contribuția sa la dezvoltarea orașului Turda. Dintre cei care l-au amintit în lucrările lor pe subiectul studiului nostru, îi menționăm pe Corneliu Diaconovici³, pe autoarea Maria Totu⁴, pe istoricul clujean Vasile Lechințan⁵, precum și pe profesorul turdean Valentin Vișinescu⁶.

În mod evident, scopul acestei investigații istorice este să (re)aducă la lumină o figură marcantă a intelectualității transilvănene din secolul al XIX-lea și a orașului Turda, care s-a remarcat prin fapte și acțiuni destinate ridicării spirituale și materiale a comunității românești a urbei de pe râul Arieș.

Preliminarii. Formarea intelectuală a lui Dionisie Sterca-Șuluțiu

Dionisie Sterca-Șuluțiu s-a născut la 1 aprilie 1825 în localitatea Bistra din Țara Moșilor⁷. Făcea parte dintr-o importantă familie nobiliară românească originară din zona Munților Apuseni.

Informațiile noastre despre studiile lui Dionisie Sterca-Șuluțiu sunt destul de lacunare. Cu toate acestea, vom încerca să-i refacem parcursul școlar, cel puțin în ultimele sale faze. Din păcate, nu știm unde a început să studieze. Cert este faptul că, între anii 1834-1840, a învățat la Gimnaziul Crăiesc din Zlatna⁸. Prezența sa în această instituție de învățământ nu este una deloc surprinzătoare, putem afirma că în familia Sterca-Șuluțiu exista chiar o tradiție a frecventării

² *Ibidem*, p. 35.

³ Diaconovici 1904, p. 1042

⁴ Totu 1984, p. 260.

⁵ Lechințan 2003, p. 318.

⁶ Vișinescu, Miclăuș, Ștefănie 2006, p. 150.

⁷ *Foaia Poporului*, Sibiu, nr. 26, 22 iunie (4 iulie), p. 303. Referitor la locul nașterii sale, autorul Vasile Lechințan afirmă că s-a născut la Câmpeni. Lechințan 2003, p. 318.

⁸ Mârza 1977, p. 417.

acestei școli. Astfel, unchiul său, mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu, studiasse aici între anii 1806-1810⁹, la fel și fratele său, Iosif Sterca-Șuluțiu, între 1830-1836¹⁰. În cadrul Gimnaziului Crăiesc din Zlatna au învățat numeroși români, care s-au distins pe parcursul istoriei în postura de mari luptători pentru drepturile naționale, mai ales în cadrul Revoluției de la 1848-1849. Îi amintim aici pe Avram Iancu (1824-1872), care a studiat aici între 1837-1841¹¹, pe Petru Dobra (1817-1849), elev între 1827-1833¹², pe Petru Ioanete, care a audiat cursurile între 1824-1830¹³ și pe Clemente Aiudeanul care a studiat la Zlatna între 1837-1842¹⁴.

După finalizarea studiilor de la Gimnaziul Crăiesc din Zlatna, Dionisie Sterca-Șuluțiu s-a îndreptat spre orașul Cluj, cel mai important centru educațional al Transilvaniei, unde s-a pregătit în domeniul juridic la Gimnaziul Piaristilor. Din păcate, nu cunoaștem exact perioada pe care acesta a petrecut-o la Cluj, știm doar că Dionisie Sterca-Șuluțiu este atestat ca student academic la Gimnaziul Piarist în anul 1843¹⁵. Precizăm faptul că până la Revoluția de la 1848-1849, în cadrul Gimnaziului Piarist din Cluj, a funcționat o facultate de drept cu cursuri de doi ani. Observăm faptul că tânărul Dionisie Sterca-Șuluțiu a avut un parcurs școlar identic cu cel al lui Avram Iancu, marele erou al națiunii române, ambii fiind juriști. Conform uzanțelor epocii, după absolvirea studiilor juridice, Dionisie Sterca-Șuluțiu a fost cancelist la Tabla Regească din Târgu-Mureș, anterior anului 1845.

Iosif Sterca-Șuluțiu afirmă în panegiricul fratelui său, faptul că între anii 1845-1846, Dionisie a intrat la cerere (*ex propriis*) în cadrul Regimentului de Infanterie nr. 51 „Carol Ferdinand”, care era staționat în Italia, având gradul de cadet¹⁶. Provenind dintr-o familie nobiliară, el nu era obligat să servească în Armata Imperială, dar a dorit din proprie inițiativă acest lucru, dobândind o bună pregătire militară, pe care o va folosi ulterior în timpul Revoluției de la 1848-1849.

Revenit acasă, în anul 1846, Dionisie Sterca-Șuluțiu este numit practicant la Oficiul spanal cameral regal din Abrud, însă nu rămâne mult timp în acest post deoarece în ajunul Revoluției de la 1848-1849 se găsea la Aiud, ca asesor jurat în cadrul Sedriei orfanale a comitatului Alba de Jos¹⁷.

⁹ *Ibidem*, p. 410.

¹⁰ Mârza 1972, p. 357.

¹¹ *Ibidem*, p. 360.

¹² *Ibidem*, p. 355.

¹³ *Ibidem*, p. 353.

¹⁴ Mârza 1977, p. 414.

¹⁵ Banciu 1943-1944, p. 491.

¹⁶ Sterca-Șuluțiu 1897, p. 127.

¹⁷ *Ibidem*.

Dionisie Sterca-Șuluțiu și Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania

Momentul revoluționar de la 1848-1849 din Transilvania a constituit unul dintre cele mai importante repere ale istoriei românilor din monarhia habsburgică. Nu putem să nu amintim cea de-a doua Adunare Națională de la Blaj din 3-5 mai 1848, prezidată de episcopii celor două confesiuni românești Andrei Șaguna (ortodox) și Ioan Lemeni (greco-catolic), în cadrul căreia Simion Bărnuțiu a citit *Petițiunea Națională*.

La momentul izbucnirii revoluției, Dionisie Sterca-Șuluțiu avea 23 de ani, fiind unul dintre tinerii bine pregătiți și instruiți, care s-a remarcat în luptele efective, prin curaj și devotament pentru cauza națională¹⁸.

Iosif Sterca-Șuluțiu, fratele lui Dionisie, relatează faptul că în 1848, acesta din urmă se afla la Aiud, unde o bucătăreasă româncă, servitoare pentru un timp și în casa familiei Sterca-Șuluțiu, și care îl servea acum pe un fruntaș al maghiarilor, îl avertizează pe tânărul jurist că urmează să fie arestat, pe motivul că îi vizitează des pe reprezentanții românilor, care se aflau la închisoare (preotul Simion Balint și Iosif Moga). Conform acestui zvon, Dionisie Sterca-Șuluțiu avea misiunea să le comunice acestora planurile lui Avram Iancu pentru invadarea Aiudului și să-i scoată din închisoare pe românii arestați¹⁹. Într-o noapte, Dionisie Sterca-Șuluțiu fuge din Aiud la Abrud. Nu ne putem pronunța asupra veridicității acestor informații, dar cert este că tânărul jurist a acționat în timpul Revoluției de la 1848-1849 în zona Munților Apuseni. Dacă relatarea lui Iosif Sterca-Șuluțiu este adevărată, atunci plecarea la Abrud a survenit înainte de 3 aprilie 1848, când Dionisie Sterca-Șuluțiu este atestat în acest oraș montan.

Dionisie Sterca-Șuluțiu a fost unul dintre personajele cheie ale revoluției din zona Munților Apuseni, mai ales din părțile Abrudului. Astfel, la 3 aprilie 1848 are loc adunarea românilor din Abrud la școala greco-catolică, în deplină ordine și disciplină, cu participarea judeului suprem al Abrudului, Laborfalvi Nagy Károly și a frunțașilor români Ioan Buteanu, Simion Balint și Dionisie Sterca-Șuluțiu, cel care se semnează asesor onorific al nobilului comitat Alba de Jos²⁰. Într-o declarație din 5 aprilie 1848, judele suprem din Abrud, Laborfalvi Nagy Károly, arată participarea sa în 3 aprilie 1848 la adunarea românilor, la care au luat parte, după el, circa 70-80 de persoane. Adunarea a fost condusă de Ioan Buteanu, totul s-a desfășurat în liniște și ordine, iar printre participanți s-a numărat și Dionisie Sterca-Șuluțiu (asesor onorific al nobilului comitat Alba de Jos)²¹.

Lucrurile încep să evolueze spre sfârșitul lunii aprilie 1848. La 29 aprilie 1848, judele suprem Laborfalvi Nagy Károly scrie guvernatorului Transilvaniei,

¹⁸ Florea 2003, p. 139.

¹⁹ Sterca-Șuluțiu 1897, p. 127.

²⁰ Dénes 1974, p. 126.

²¹ *Revoluția* 1977, p. 305.

Teleki József, despre evenimentele din Abrud, afirmând că deocamdată este pace, dar există zvonuri despre o răscoală a românilor, care vor să creeze o gardă cetățenească proprie. Judele face constatarea că există funcționari domeniiali români, menționându-i în mod special, la Abrud, pe Ioan Sterca-Șuluțiu, care este controlor și pe fiul său, Dionisie Sterca-Șuluțiu, care este practicant (asesor onorific al comitatului Alba de Jos)²². Așadar, acesta din urmă era în vizorul autorităților maghiare, ca fiind unul dintre conducătorii românilor din Abrud, perceput ca un reprezentant de seamă al elitei acestora. Înainte de 13 mai 1848, 36 de intelectuali români din Abrud și împrejurimi semnează o scrisoare prin care solicită Guvernului Transilvaniei eliberarea din închisoare a românilor arestați din motive politice; între semnatari se află și Dionisie Sterca-Șuluțiu (*inclyti comitatus Albae Inferioris juratus assessor*)²³.

Dionisie Sterca-Șuluțiu a fost centurion în Legiunea Auraria Gemina comandată de Avram Iancu²⁴. El s-a ocupat cu instrucția militară și pregătirea tactică a legiunilor românești din Munții Apuseni, având o contribuție deosebită la instruirea cetelor din Abrud și Abrud-sat, pe care le-a și comandat²⁵.

Fratele lui Dionisie Sterca-Șuluțiu, Iosif, relatează faptul că în 1849, tânărul jurist participase la asediul cetății Alba Iulia, când glotașii români au primit muniție de la comandamentul austriac al cetății. De asemenea, afirmă că, în 6 mai 1849, Dionisie a fost arestat în contextul invaziei maiorului Hatvani Imre, acțiune în urma căreia armistițiul negociat între Avram Iancu și deputatul Ioan Dragoș (reprezentantul lui Kosuth Lajos) a fost rupt, iar românii și-au pierdut complet încrederea în intențiile pacifiste ale guvernului maghiar²⁶. Nu cunoaștem detalii referitoare la eliberarea lui Dionisie Sterca-Șuluțiu.

Dionisie Sterca-Șuluțiu după finalizarea revoluției

După consumarea momentului revoluționar 1848-1849, conform datelor din *Enciclopedia Română*, vol. III editată de Corneliu Diaconovici și conform autorului Vasile Lechințan, Dionisie Sterca-Șuluțiu a funcționat ca adjunct la pretura din Abrud între anii 1850-1861²⁷, interval temporal care corespunde cu perioada neoabsolutistă a Imperiului Habsburgic, în care omul-cheie a fost baronul Alexander von Bach, ministrul de interne. Cu toate acestea, Dionisie Sterca-Șuluțiu nu s-a mulțumit cu funcția pe care o deținea. Argumentăm această informație cu demersurile făcute de unchiul său, mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu, în vederea obținerii unei funcții mai bune pentru nepotul său. Astfel, la

²² *Documente* 1979, p. 429.

²³ *Documente* 1982, p. 491.

²⁴ Loghin, *Ucrain* 1970, p. 130.

²⁵ Totu 1974, p. 51; Rădulescu 2018, p. 193.

²⁶ Sterca-Șuluțiu 1897, p. 127.

²⁷ Diaconovici 1904, p. 1042; Lechințan 2003, p. 318.

18 februarie 1861, înaltul ierarh îi scrie din Blaj cancelarului Kemény Ferencz, trimițându-i textul discursului său de la Conferința regnicolară de la Alba Iulia (desfășurată între 11-13 februarie 1861 și în cadrul căreia mitropolitul de la Blaj a susținut un discurs-manifest), propunându-i numirea unor funcționari români, care să se bucure de încrederea națiunii, printre propunerile avansate fiind și cea a nepotului său, Dionisie Sterca-Șuluțiu, amintit ca *k. k. bezirks adjunkt* la Triteni (sic.)²⁸. De asemenea, în 3-5 martie (sic.) 1861, mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu îi scrie din Blaj guvernatorului Transilvaniei, Mikó Imre, trimițându-i o listă de nouă candidați români pentru posturile de concipiști guberniali, pe lângă Guvernul Transilvaniei, între care figura și Dionisie Sterca-Șuluțiu, care potrivit acestei epistole, locuia la Mociu și era adjunct districtual²⁹.

În toamna anului 1861 o deputație românească s-a deplasat la Viena pentru a susține poziția românilor. La 26 și 31 octombrie 1861, mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu a fost primit de împărat³⁰. Deputația a fost condusă de cei doi lideri spirituali români (cel de la Blaj și cel de la Sibiu), iar din ea au făcut parte, printre alții, Dionisie Sterca-Șuluțiu (menționat ca adjunct la oficiul cercual) și avocatul din Turda, Dr. Ioan Rațiu³¹.

În anul 1862, Dionisie Sterca-Șuluțiu a devenit judecător. În condiții pe care nu le cunoaștem, s-a stabilit la Turda, unde a devenit în scurt timp unul dintre exponenții comunității românești.

Dionisie Sterca-Șuluțiu și Dieta românească a Transilvaniei (1863-1864)

Instaurarea regimului liberal în Imperiul Habsburgic a marcat intensificarea mișcării naționale a românilor din Transilvania. În noul cadru constituțional, a fost aleasă o nouă Dietă a Transilvaniei, în care pentru prima dată românii erau majoritari cu 48 de locuri, urmați de maghiari cu 44 și sași cu 32 de fotolii. Românii puteau influența major activitatea politică și puteau aduce modificări legislative semnificative. Dieta și-a desfășurat lucrările în două sesiuni consecutive între 1863-1864, cele mai importante legi adoptate au fost Legea egalei îndreptățiri a națiunii române și a confesiunilor ei (1863), precum și Legea întrebunțării celor trei limbi (română, maghiară și germană) în comunicarea publică oficială. De asemenea, un alt remarcabil succes al perioadei a fost ridicarea episcopiei ortodoxe de la Sibiu la rangul de mitropolie, în urma deciziei împăratului Franz Joseph din 1864, Andrei Șaguna devenind primul mitropolit din Transilvania, de după unirea cu Roma din 1701, când Mitropolia Transilvaniei fusese adusă la rang de episcopie.

²⁸ *Documente* 2006, p. 586.

²⁹ *Mișcarea* 2007, p. 17.

³⁰ Pop, Bolovan 2016, p. 291.

³¹ *Mișcarea* 2008, p. 287-288.

Parte a acestui proces a fost și Dionisie Sterca-Șuluțiu, el fiind ales membru al Dietei Transilvaniei³². Înainte de demararea procesului electoral prin care s-au stabilit reprezentanții românilor în Dieta Transilvaniei, alături de fratele său, Iosif, și alți frunțași ai românilor, Dionisie Sterca-Șuluțiu a luat parte la Congresul națiunii române din Ardeal, care s-a desfășurat la Sibiu în 8/20 aprilie 1863. El era menționat ca asesor la Sedria orfanală a comitatului Turda³³.

În legătură cu alegerile dietale, la nivelul comitatului Turda, Comitetul Central Electoral a fost ales la 28 mai 1863, având în componență 15 maghiari și cinci români. Au fost stabilite patru cercuri electorale: Lupșa, Câmpiei, Gurghiu și Reghin. În Cercul Lupșa, alegerile s-au desfășurat la Iara, candidatul român, Matei Nicola din Abrud obținând 889 de voturi din 1.149. În Cercul Câmpiei alegerile au avut loc la Vișoara, pe primul loc situându-se candidatul român, Ilie Vlăsa (canonic al Capitlului Catedralei Sfânta Treime din Blaj), care a obținut 1.183 de voturi din 1.203 valabil exprimate. În Cercul Gurghiu au fost doi candidați români, avocatul Dr. Ioan Rațiu din Turda și protopopul greco-catolic de Reghin, Mihai Crișan, cel ales deputat fiind avocatul turdean cu 594 de voturi³⁴. În Cercul Reghin, alegerile s-au desfășurat la Voievodeni, iar candidatul român, Dionisie Sterca-Șuluțiu l-a învins pe candidatul maghiar, baronul Bánffy János cu 606 voturi³⁵.

În cadrul lucrărilor Dietei de la Sibiu, Dionisie Sterca-Șuluțiu și-a adus contribuția la unele inițiative legislative, cum a fost propunerea deputatului Ioan Pușcariu din 22 iunie 1864, pentru reglementarea dreptului de cărciumă de la foștii domni pământeni la comune³⁶. În 24 iunie 1864, Dionisie Sterca-Șuluțiu își pune semnătura pe o propunere legată de o nouă lege a armatei³⁷. O altă inițiativă legislativă, pe care Dionisie Sterca-Șuluțiu a susținut-o, a fost legată de populația săsească. Astfel, la 2 noiembrie 1864, Gustav Groisz remite baronului Reichenstein interpelarea inițiată de Dimitrie Moga în 27 octombrie 1864, privind reglementarea realegerii funcționarilor în jurisdicțiile săsești, printre semnatori numărându-se judecătorul turdean, alături de Dr. Ioan Rațiu, Matei Nicola sau Ion Codru-Drăgușanu³⁸.

³² Retegan 1979, p. 77.

³³ *Protocolul* 1863, p. 10.

³⁴ Retegan 1969, p. 74.

³⁵ *Ibidem*, p. 75; *Telegraful Român*, Sibiu, nr. 52, 27 iunie 1863, p. 209-210.

³⁶ *Mișcarea* 2015, p. 315.

³⁷ *Ibidem*, p. 323.

³⁸ *Ibidem*, p. 434.

Dionisie Sterca-Șuluțiu în timpul dualismului austro-ungar: carieră, filantropie, politică și implicare socială

Înainte de proclamarea dualismului, dar și după, Dionisie Sterca-Șuluțiu își continuă munca în domeniul juridic, aspirând chiar la posturi mai înalte. Astfel, în 1865-1866 (sic.) mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu îi cere consilierului de la Cancelaria Aulică a Transilvaniei de la Viena, Dimitrie Moldovan, să sprijine candidatura lui Dionisie Sterca-Șuluțiu ca vicedirector la Tabla Regească din Târgu-Mureș³⁹. Această inițiativă nu s-a concretizat.

După 1867, anul când mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu a trecut la Domnul, actele sale personale precum și corespondența sa au fost date nepoților săi, Iosif și Dionisie⁴⁰, ceea ce demonstrează, încă o dată, puternica legătură între judecător și unchiul său, mitropolitul de la Blaj.

Un moment important din cariera lui Dionisie Sterca-Șuluțiu a avut loc în anul 1871, când a devenit judecător la Tribunalul din Turda, din postura de fost asesor la Tribunalul urbarial Deva⁴¹. A fost apogeul carierei profesionale a distinsului jurist, care prin pregătire profesională și probitate morală ajunge o personalitate importantă a orașului Turda. El și-a păstrat poziția onorantă în cadrul mișcării naționale a românilor transilvăneni, reprezentând cu cinste orașul Turda. Astfel, în 15/27 iunie 1872, el a participat la Alba Iulia, la Conferința națională a românilor din Ardeal⁴².

Presa vremii arată faptul că judecătorul turdean a fost implicat la nivelul societății din urbea de pe Arieș, și nu numai, participând la diverse evenimente, multe dintre acestea având și scop caritabil sau edilitar. Generozitatea sa a fost îndreptată spre Blaj, centrul confesiunii greco-catolice, unde unchiul său, despre care am vorbit a fost primul mitropolit. Pe de altă parte, Blajul era cel mai important centru educațional românesc din Transilvania, unde un tânăr român putea să studieze de la școala primară până la facultate (în cadrul Seminarului Arhidiecezan). Astfel, la 8 februarie 1873, are loc la Blaj un bal pentru ajutorarea elevilor care studiau diverse meserii, iar Dionisie Sterca-Șuluțiu donează un florin⁴³. Aceeași sumă este donată la 31 ianuarie 1874, când Reuniunea femeilor române din Blaj a organizat un bal pentru ajutorarea fetelor sărace⁴⁴. O nouă donație de un florin din partea judecătorului turdean intervine la 11 februarie 1876, când a contribuit la Fondul pentru studenții săraci și bolnavi din Blaj⁴⁵.

³⁹ Suci 1992, p. 139.

⁴⁰ Cârja 2013, p. 185.

⁴¹ *Federațiunea*, Pesta, nr. 127-595 (sic.), 17/29 decembrie 1871, p. 506-507.

⁴² *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 52, 1/13 iulie 1872, p. 2; *Acte* 2010, p. 91.

⁴³ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 33, 28 aprilie/10 mai 1873, p. 4.

⁴⁴ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 32, 2/14 mai 1874, p. 3.

⁴⁵ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 40, 23 mai/4 iunie 1876, p. 3.

Referitor la implicarea sa la nivelul societății turdene, în 14 aprilie 1879 a avut loc la Turda o serată muzicală în scopul strângerii de bani pentru victimele inundațiilor din Szeged. Dionisie Sterca-Șuluțiu a participat și a donat pentru sinistrați 40 de coroane⁴⁶. Tot în anul 1879, judecătorul turdean se alătură Emiliei Rațiu (soția memorandistului dr. Ioan Rațiu) în cadrul unei colecte pentru sprijinirea Societății „România Jună”, care îi grupa pe studenții români din capitala imperială, făcând o donație de doi florini⁴⁷.

Distinsul judecător a participat constant la diversele evenimente din orașul de pe Arieș, la care au luat parte și eminenți reprezentanți ai maghiarilor și a celorlalte etnii. Astfel, la 17 mai 1880 a avut loc în Parcul „Széchenyi” (parcul central al orașului) un spectacol, prilej cu care s-au făcut diverse donații. Dionisie Sterca-Șuluțiu a contribuit cu 60 de coroane, baronul Kemény György (comitele suprem al comitatului Turda-Arieș) a donat doi florini, omul de știință și farmacistul armean Wolff Gabor a făcut o donație de 60 de coroane, în timp ce Partenie Rațiu (fratele omului politic dr. Ioan Rațiu) a donat 20 de coroane⁴⁸.

Judecătorul turdean, precum majoritatea membrilor elitei intelectuale a românilor, a făcut parte din asociațiunea ASTRA. Astfel, în 1880, Dionisie Sterca-Șuluțiu a contribuit la organizarea adunării generale a ASTRA de la Turda, iar presa vremii consemnează că el s-a ocupat de cazarea participanților⁴⁹. Din păcate, despre activitatea sa în cadrul ASTRA, datele avute la dispoziție nu sunt satisfăcătoare. Presa vremii îl consemnează printre participanții la adunarea generală a Despărțământului Turda, care a avut loc în 10 iulie 1888 la Luduș. Ulterior, în 21 iulie 1888, s-a constituit conducerea despărțământului, director fiind ales dr. Ioan Rațiu, actuar Simion Pop, casier Alexandru Pop Ramonțian, iar controlor Iuliu Cezar Vlăduțiu. Alături de Silvestru Moldovan și Petru Roșca, Dionisie Sterca-Șuluțiu a fost ales membru în comitet⁵⁰.

Dionisie Sterca-Șuluțiu s-a remarcat prin participarea la diverse inițiative edilitare. Astfel, în vara anului 1881, el a luat parte la o petrecere organizată de tineretul comerciant turdean, donând suma de 40 de coroane. Interesant este faptul că o parte din banii colectați au fost utilizați pentru montarea de lămpi în Parcul „Széchenyi”, iar o altă parte a fost predată directorului parcului, Wolff Gabor⁵¹.

Pentru întreaga sa carieră și activitate pusă în slujba justiției, judecătorul turdean a fost decorat de împărat pentru activitatea sa din domeniul juridic. La 28 februarie 1886, a avut loc ceremonia remiterii către Dionisie Sterca-Șuluțiu a

⁴⁶ *Magyar Polgár*, Kolozsvárt, 92-dik szám, 1879 április 23, p. 3.

⁴⁷ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 40, 20 mai/1 iunie 1879, p. 4.

⁴⁸ *Magyar Polgár*, Kolozsvár, 118-dik szám, 1880 május 24, p. 3.

⁴⁹ *Telegraful Român*, Sibiu, nr. 73, 24 iunie 1880, p. 291.

⁵⁰ *Transilvania*, Sibiu, nr. 19-20, 1-15 octombrie 1888, p. 167.

⁵¹ *Magyar Polgár*, Kolozsvár, 169-dik szám, 1881 július 27, p. 3.

Crucii Ordinului „Franz Joseph”, în grad de cavaler. Președintele instanței turdene, Domokos Antal, a susținut un discurs despre calitățile celui decorat, care l-au recomandat pentru acest premiu⁵².

O componentă importantă a activității lui Dionisie Sterca-Șuluțiu a fost aportul său la crearea Băncii „Arieșana”, cea mai importantă instituție de credit românească din Turda, care avea sediul în centrul orașului. Aceasta a avut un important rol în susținerea financiară a diverselor inițiative culturale, care aveau și un puternic substrat național, din Turda și împrejurimi. În toamna anului 1886, în casa avocatului turdean dr. Ioan Rațiu, a avut loc prima consfătuire legată de crearea unei bănci. Se relatează în presă faptul că înființarea instituției de credit a fost: „Sprijinită [...] materialicește prin Dionisiu St. Șuluțu, familia Mocsonyi și alți fruntași”⁵³. La 25 octombrie 1886 a fost lansat apelul de subscriere, cu termenul final stabilit la 1 ianuarie 1887. Capitalul a fost de 80.000 de florini, împărțit în 1.600 de acțiuni nominative, cu valoare de 50 de florini⁵⁴. La 23 aprilie 1887 a avut loc adunarea generală de constituire, ocazie cu care este aleasă conducerea băncii. Astfel, în cadrul direcțiunii au fost aleși: avocații dr. Ioan Rațiu, Anania Moldovan și Ioan Mesaroșiu, Iosif Chiorean și protopopul ortodox al Turzii, Simion Pop Moldovan. Primul director executiv al băncii a fost desemnat Dionisie Sterca-Șuluțiu, Iuliu Cezar Vlăduțiu a fost desemnat casier, iar Silvestru Moldovan contabil⁵⁵.

De la deschiderea băncii în 1887 și până în 1894, Dionisie Sterca-Șuluțiu a condus Banca „Arieșana” în calitate de director executiv. Retragerea sa din această funcție a avut loc în decursul anului 1894. Ne bazăm această afirmație pe baza datelor culese din sursele epocii. Astfel, convocatorul acționarilor pentru a VIII-a adunare generală ordinară din 24 februarie 1894 a fost semnat de directorul executiv Dionisie Sterca-Șuluțiu⁵⁶. Bilanțul contabil pe 1894, încheiat la 31 decembrie 1894, este semnat de noul director executiv al băncii, Iuliu Cezar Vlăduțiu⁵⁷.

Dionisie Sterca-Șuluțiu a fost în ambianța de conducere a orașului Turda și a comitatului Turda-Arieș. Din păcate nu deținem informații detaliate despre acest aspect, dar presa maghiară a vremii consemnează acest fapt. La 28 mai 1888, a avut loc congregația generală de primăvară a comitatului, sub conducerea comitelui suprem, baronul Bethlen Géza, iar judecătorul român a fost ales prin vot secret membru al comisiei administrative⁵⁸.

⁵² *Magyar Polgár*, Kolozsvár, 49 szám, 1886 márczius 2, p. 3.

⁵³ *Revista Economică*, Sibiu, nr. 14, 6 aprilie 1912, p. 204.

⁵⁴ Dronca 2003, p. 103.

⁵⁵ *Telegraful Român*, Sibiu, nr. 25, 7/19 martie 1887, p. 98; *Compas* 1893-1894, p. 9.

⁵⁶ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 13, 19 (31) ianuarie 1894, p. 4.

⁵⁷ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 20, 26 ianuarie (7 februarie) 1895, p. 4.

⁵⁸ *Kolozsvár*, Kolozsvárt, 12 szám, 1888 május 30, p. 3.

Dionisie Sterca-Șuluțiu a continuat să fie un mare filantrop pe toată durata vieții sale. La 14 decembrie 1890, a avut loc la Turda un spectacol de teatru pentru strângerea de fonduri destinate creării spitalului comitatens, organizat de Societatea de lectură a femeilor. Judecătorul a contribuit cu suma de 20 de coroane⁵⁹.

În cadrul unei colecte pentru sprijinirea financiară a Gimnaziului Superior Greco-Catolic din Blaj, Banca „Arieșana” din Turda și funcționarii ei au donat diverse sume de bani: instituția bancară a contribuit cu 100 de florini, Dionisie Sterca-Șuluțiu cu cinci florini, Iuliu-Cezar Vlăduțiu tot cu cinci florini, Alexandru Gaia cu doi florini, iar George Boldea tot cu suma de doi florini⁶⁰.

În anul 1895 (cu doi ani înainte de a se stinge din viață), judecătorul turdean a donat pentru masa elevilor (presa nu specifică instituția de învățământ) suma de un florin, însușirea facerii de bine nepărăsindu-l nici în pragul trecerii din această lume⁶¹.

Pe plan personal, din informațiile furnizate de fratele său, Iosif Sterca-Șuluțiu, judecătorul turdean a fost căsătorit cu Iuliana Moga și a avut doi copii, Alexandru și Iuliu, dar toți aceștia și-au găsit sfârșitul înainte de el⁶². Soția sa a trăit doar 33 de ani (1841-1874), decedând în 12 aprilie 1874⁶³. Ambii copii au murit de foarte tineri. Astfel, din presa vremii, aflăm că la 26 martie 1883, Dionisie Sterca-Șuluțiu aducea mulțumire publică și recunoștință tuturor prietenilor, cunoscuților și cetățenilor orașului, care participaseră la înmormântarea fiului său, Iuliu, amintit ca singur copil⁶⁴. Așadar, acesta a decedat în 1883, iar fratele său, Alexandru, s-a stins mai devreme.

Sfârșitul vieții lui Dionisie Sterca-Șuluțiu și moștenirea sa

După o îndelungată și bogată carieră, judecătorul turdean a ieșit la pensie. Peste puțin timp, la 17 iunie 1897, el a trecut la Domnul, în vârstă de 72 de ani, după un „morb îndelungat”, conform presei epocii. A fost înmormântat în cadrul unei servicii religioase funebre oficiat de omul de cultură și canonicul Augustin Bunea și protopopul greco-catolic de Luduș, Nicolae Solomon, ambii susținând câte un panegiric, în care au evocat viața, activitatea și meritele marelui dispărut. Întreaga sa avere, în valoare de 20.000 de florini (40.000 de coroane) a fost lăsată în beneficiul școlii românești din Turda⁶⁵. În necrologul publicat în ziarul sibian *Foaia Poporului*, nr. 26 din 22 iunie (4 iulie) 1897 se spunea despre

⁵⁹ *Kolozsvár*, Kolozsvárt, 293 szám, 1890 deczember 23, p. 3.

⁶⁰ *Unirea*, Blaj, nr. 45, 27 octombrie 1894, p. 349.

⁶¹ *Kolozsvár*, Kolozsvár, 162 szám, 1895 július 18, p. 3.

⁶² Iosif Sterca-Șuluțiu 1897, p. 128.

⁶³ *Familia*, Budapesta, nr. 18, 5/17 mai 1874, p. 216.

⁶⁴ *Magyar Polgár*, Kolozsvár, 73 szám, 1883 márczius 31, p. 6.

⁶⁵ *Familia*, Oradea, nr. 24, 15/27 iunie 1897, p. 288; *Unirea*, Blaj, nr. 25, 19 iunie 1897, p. 205.

Dionisie Sterca-Șuluțiu: „El a fost cinstit și stimat de toți, atât de străini, cât cu deosebire de Românii din Turda și giur, care aveau mare încredere în el”⁶⁶.

Peste timp, figura lui Dionisie Sterca-Șuluțiu a rămas în istoria orașului Turda, iar o stradă din zona centrală îi poartă numele. La un an de la decesul său, s-a făcut un parastas în memoria sa, ziariștii vremii afirmând că averea marelui „Mecenas” a fost utilizată pentru edificarea unei noi școli, pentru întregirea salariului învățătorului și pentru crearea unui nou post de învățător. Fondurile au fost folosite deja pentru ridicarea unei noi școli românești mare și spațioasă. În predica rostită la parastas, preotul oficiant afirma: „D. Șuluțiu n-a murit, căci numai aceia mor, cari, murind, nu rămâne nici o urmă, nu lasă nici o roadă, înse Dionisie St. Șuluțiu va trăi vecinic în inimile noastre și a urmașilor noștri”⁶⁷.

Considerații finale. Dionisie Sterca-Șuluțiu rămâne în conștiința posterității ca o figură luminoasă a luptei pentru drepturile naționale a românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea. Membru al celebrei și importante familii nobiliare românești, Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș, el a urmat tradiția acesteia de a studia și de a se ridica pe scara socială prin meritocrație. A fost un profesionist al domeniului juridic, desăvârșindu-și pregătirea intelectuală la școlile de profil din Transilvania, la fel ca în cazul altor nume mari ale națiunii române, precum Avram Iancu, pe care l-a cunoscut și cu care a colaborat. Viața și activitatea lui Dionisie Sterca-Șuluțiu au fost influențate de marile momente ale secolului al XIX-lea, dintre care se remarcă Revoluția de la 1848-1849, în cadrul căreia, a luptat pentru drepturile conaționaliilor săi. Ulterior, și-a continuat activitatea în cadrul regimurilor neoabsolutist, liberal și dualist. Se remarcă partea sa de contribuție la Dieta românească a Transilvaniei de la Sibiu. Împlinirea profesională a lui Dionisie Sterca-Șuluțiu a survenit spre sfârșitul vieții, când a devenit judecător la Turda și a fost decorat de împăratul de la Viena. Conștient de misiunea intelectualului român din Transilvania, la sfârșitul secolului al XIX-lea, care trebuie să se îngrijească de binele națiunii din care face parte, Dionisie Sterca-Șuluțiu și-a lăsat întreaga avere în folosul școlii românești din Turda.

Abrevieri bibliografice:

Acte 2010 - Acte și documente privind elita politică românească din Transilvania (1869-1896), selecția documentelor, note și studiu introductiv de Vlad Popovici, Cluj-Napoca, 2010

Banciu 1943-1944 - Axente Banciu, „Studenti academici din Cluj de acum un veac”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, IX, 1943-1944, p. 477-498

⁶⁶ *Foaia Poporului*, Sibiu, nr. 26, 22 iunie (4 iulie) 1897, p. 303.

⁶⁷ *Foaia Poporului*, Sibiu, nr. 31, 26 iulie (7 august) 1898, p. 364.

- Cârja 2013 - Ion Cârja, „Faith and Charity. Aspects Concerning the Material Situation of the Higher Greek-Catholic Clergy in the Second Half of the Nineteenth Century and the Early Twentieth Century”, în *Economy and Society in Central and Eastern Europe. Territory, Population, Consumption*. Papers of the International Conference Held in Alba Iulia, April 25th-27th 2013, edited by Daniel Dumitran, Valer Moga, Lit Verlag, Wien, Berlin, 2013, p. 181-192
- Compas 1893-1894 - *Compas Românesc. Anuar financiar pe 1893/4*, redactat de Petra-Petrescu, anul II, Sibiu
- Dénes 1974 - Dénes Károlyi, „Adunările românilor din Cluj, Abrud, Câmpeni și Bistra în primăvara anului 1848”, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca*, XVII, 1974, p. 118-135
- Diaconovici 1904 - Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia Română*, tomul III, Sibiu, 1904
- Documente 1979 - *Documente privind Revoluția de la 1848 în țările române*, seria C, Transilvania, vol. II, 12-29 aprilie 1848, sub redacția Ștefan Pascu, Victor Chereșteșiu, București, 1979
- Documente 1982 - *Documente privind Revoluția de la 1848 în țările române*, seria C, Transilvania, vol. III, 30 aprilie-14 mai 1848, sub redacția Ștefan Pascu, București, 1982
- Documente 2006 - *Documente privind Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918*, vol. 2008 - III (30 iulie 1859-26 februarie 1861), volum întocmit de Simion Retegan (coordonator), București, 2006
- Dronca 2003 - Lucian Dronca, *Băncile românești din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar (1867-1918)*, Cluj-Napoca, 2003
- Edroiu 2009 - Nicolae Edroiu, *Studii de genealogie*, vol.2, București, 2009
- Florea 2003 - Bogdan Alin Florea, „Rolul tinerilor în Revoluția de la 1848 în Transilvania (Ancheta Kozma)”, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studentești*, 9, 2003, p. 137-140
- Lechințan 2003 - Vasile Lechințan, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918). Dicționar*, Cluj-Napoca, 2003
- Loghin, Ucrain 1970 - Leonida Loghin, Constantin Ucrain, *Aspecte militare ale Revoluției din 1848-1849 în Transilvania*, București, 1970
- Mârza 1972 - Iacob Mârza, „Elevi ai Gimnaziului Crăiesc din Zlatna (I)”, în *Apulum*, X, 1972, p. 347-372
- Mârza 1977 - Iacob Mârza, „Elevi ai Gimnaziului Crăiesc din Zlatna (II)”, în *Apulum*, XV, 1977, p. 409-430
- Mișcarea 2007 - *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918*. Documente, vol. IV (27 februarie 1861-18 septembrie 1861), volum întocmit de Simion Retegan (coordonator), București, 2007
- Mișcarea 2008 - *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918*. Documente, vol. V (19 septembrie 1861-24 septembrie 1862), volum editat de Simion Retegan (coordonator), București, 2008
- Mișcarea 2015 - *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918*. Documente, vol. VII/1 (15 iunie 1863-25 octombrie 1865), volum redactat de Simion Retegan (coordonator), București, 2015
- Pop, Bolovan 2016 - Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Cluj-Napoca, 2016
- Protocolul 1863 - *Protocolul congresului națiunii române din Ardeal, ce s-a ținut în Sibiu la 8/20 aprilie 1863*, Sibiu, 1863
- Rădulescu 2018 - Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii*, ediție revăzută, București, 2018
- Retegan 1969 - Simion Retegan, „Pregătirea Dietei de la Sibiu din 1863-1864”, în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, XII, 1969, p. 53-82

- Retegan 1979 - Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei (1863-1864)*, Cluj-Napoca, 1979
- Revoluția 1977 - *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, vol. I 2 martie-12 aprilie 1848*, sub redacția Ștefan Pascu, Victor Chereșeșiu, București, 1977
- Sterca-Șuluțiu 1897 - Iosif Sterca-Șuluțiu, „Adio la mormântul fratelui meu”, în *Transilvania*, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 127-128
- Suciu 1992 - Dumitru Suciu, „Alexandru Sterca-Șuluțiu și mișcarea națională românească (V)”, în *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” Iași*, XXIX, 1992, p. 135-157
- Totu 1974 - Maria Totu, „Organizarea oștirii populare românești din Transilvania în timpul Revoluției de la 1848-1849”, în *Analele Universității București, Istorie*, anul XXII, nr. 1, 1974, p. 41-55
- Totu 1984 - Maria Totu (coordonator), *Bărbați ai datoriei 1848-1849. Mic dicționar*, București, 1984
- Vișinescu, Miclăuș, Ștefănie 2006 - Valentin Vișinescu, Vasile Miclăuș, Tudor Ștefănie, *Dicționar de personalități turdene*, Cluj-Napoca, 2006